

Beskrifning öfver Wöra socken,

enligt Kjöperlige Finnska Hushålls Sällskapets utgifne Plan till en socknes beskrifning.

Första Afdelningen.

Wöra socken, belägen i Södra delen af Österbotten, Wasa Hög-
Singe domus, Åbo Erke Stift, Österbottens Södra Lagsaga, Kors-
holms Medlelds Nedre Härad och Korsholms medlelds Fögderi, ligger i
ONO 2 $\frac{3}{4}$ mil till socknegränsen ifrån Wasa, som är ortens Huf-
wudstad. Närmaste stad i Norr är Nykarleby, på 5 mils afstånd
från Moderkyrkan, och 3 dito från Ararais Kapell kyrka. De sock-
nar, som gränska härtill, äro Nykarleby i N och NO, Lappo i O, Stor-
kyra i SO, Lillkyra i S och SW, Mustasaari i W.

Trakten i öfre / eller Södra delen / af socknen är något hög-
länd och småningom fluttande, i medel delen jämn, emot N och i W
baklig. Socknen är merendels öfver allt omgifven af Berg, så at
ingen socken i Österbotten, och förmodligen iske i dett öfriga Finn-
land, har ett så Bergigt läge. Bergen, alla brantare åt W, bestå af grå
Granit, med inströdd hvit Svarts här och där, i ränder och smågångar
åt O och W. På Östra sidan äro de sammanshängande och sträckta sig i N
och S; på Westra sidan mera spridda, med skogbeväxte Kullar och
Stenholfter.

Norra delen af socknen, eller Ararais Kapell, gränskar i W
till öppen Hafredd, varande i Ararais by $\frac{1}{16}$ mil från kyrkan en
Hamn med Låstige Brygga, hvaräst Nimo Bruks Fartygen på 50
famnars afstånd från landet ligga för ankars, fryggade för alla väder-
streck, utom NW. En vidlyftig Skärgård, genomskuren af fjärdar

a 5, 6, 7 Apr ttdet; men är nu mera till dett nästa aflagd, sedan för ttdet icke betalas mera än 7a Coplätar Prikogalvs.

De Marknader, som förr hållits i Soken, äro nu mera indragne, i anseende hwartill Allmogen nödgas till Wasa Marknader fram för sina fina affättnings warer, som bestå i Smör, Kött, Fläsk och Salg.

Inga andra Handaflogder utkas af Allmogen, än Husgeråd och Rör Redskapers förfärdigande. Vinter fyfflorne förnättas icke efter någon särskild indelning, utan användes nämdet tid till Kör framfläpande till Ladugården, Wedens huggning och hemkörning, på $\frac{1}{2}$, oftast $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$ mils afstånd, Gösels utkörning, Fyllnings Körande på vägarne, Rotande, Timmer, Wirkes och Gäröfvelshemkorande, m. m.

Qwinorne äro tilltagne och kunnige uti sine inre Hus-halls fyfflor. Den tiden om hösten och vintern de äro ledige från Ladugården och matlagning, bryggning och bakning, användes till Spånader, väfnader och strökningsar för husets behof. Vårtiden biträda wid jordbruket med plojande, harfning och dikning, Sommartiden med Hö slättern, om hösten med Skörden och tröskningen, så att en qwinna, å bar mark, är näst lika med en Karl fyffelsatt, och hore den Qwinna ansedd med förakt, som i landtbruket gifve en Karl något efter, så framt icke sjuklighet gör henne mindre duglig.

Barnen vänjas i god tid till lämpelige göromål. Gamle och bräcklige Personer fyffelsatta sig med lättare arbeten både innom och utom hus, allt efter hwar och ens förmåga, så att inga egentliga lediggångare eller lättingar finnas. Inhyses och Backstugu tjone söka med hwarjehanda arbeten hos och åt andra, förvärfwa sig föda och utkomst. Blotta nöden kan förmå en eller annan till utvandring utur Soken; men i allmenhet trifes hwar och en hållt hem. Sommartiden

foga dock yngre med arbete i Wasa Stad förtjena sig penningar.

Allmogen är till Kroppställningen stark och trefsen, läragtig och ej trög att fatta. Om än en och annan af de äldre är intagen af gamla fördommar och widhetskelle, kan dock den yngre generation, såsom mera lättsinnig, icke beskyllas för sådant.

I allmänhet är den nu upväxande generatione fogä upmärksam på Väberleken; blotten och annan af de äldre förstår ännu ett följa de Gamles märken och föreskrifter. Mänens till eller aftagande tros dock hafva mycken inflytelse på Sänningen och Skjörden, samt andre hushålls förättningar, hvilka invättas därefter, såvida det låter sig göra.

De indragna Helgedagar användas öfver allt till arbete.

Wanligtvis stiger folket upp vintertiden Kl. 5 om morgonen, och utom den korta tiden, som ätgår till ätandet, är man hela dagen sysselsatt till Kl. 9 om aftonen, så man går till sängs. Sommartiden, under Höbergningen, stiger man upp Kl. 3 eller 4 om morgnen, och går till hvila Kl. 10 eft. mid. Då består man sig och efter middags målet 1 timmes hvila, men icke efter de andre målen, hvilka hela sommaren äro fyra; sållan består andra tider af äret någon hvilostund, utom under strängt arbete.

Folket är i allmänhet sedigt, men något stolt och sträft, och låter sig icke gärna förtryckas; änskont lättrogit, liksom arligt och ynnigt i sitt tal, pålitligt och trofast i sina förbindelser; men inom sig öfverlädigt, oförskräckt, böjt för fylleri och slagsmål. Trufnader och bedrägerier äro sällsynte.

Sokneboerne

Flere Beslut äro afli Allmanne. Sokne stammor vidtagne, både i ekonomiskt och moraliskt afseende, och af Hårad's Prätten stadfastade. Beslutom är i hwart Byalagen vis af Land's höfvinge Embletet fast stald By Ordning antagen, hvaraf hufvudsakligaste innehållet är: Att Alder-

mannen, genom brukafle, sammankallar Byamannen till öfverläggning i förekommande ekonomiska och politiska mål, hvarvid flästa rösterna gälla för beslut: anställer ärligen med biträde af tvänne bisittare, fyra alla gårdsgårdar i Byalaget, och tillhåller hvar och en att förbättra det felaktiga: synar afven värtiden alla eldfäder i bonings husen, och sönderbryter med tillhjälp af sine bisittare alla ugnar i Prior och Badstugor, som pröfvas odräglige och farlige att vidare elvas uti: ålägger vid wite reparation, där det tarfwas, och tillser att den blir wärkstald. Älvermannen bör afven syna diken på åkrarne, huruvida de äro förfarlige, hafwa uppgift öfver bya wägarnas widmakt hållande, Kreaturens inskänprande på ångarne till betning. Höftetiden, samt uterifrånke därifrån i slutet af våren, m. m. ehuruval dett mästia här af oftast blir försummadt.

Skole anställt för Ungdomen finnes icke, utan betynas den af en och annan Barna-Larare.

Sparfam och tarfligi sitt hus, är Bonden dock ällhare af gästa bjud och Galas, vid Bröllops, Barn- och Graföl, hvarvid ingen omkostnad beþnades. I goda år beþnar knapt någon sin spannmål till framtida förråd; utan det mästia förstöres till brännwins bränning. En Lane spannmåls inrättning är af Moderkyrkolänet antagen samt af Kejsers. Senaten faststald; men har annu icke kommit till wärkstallighet. Till 24 Raynar å Mantalet är ärtliga insättningen bestäm'd i goda år. Ehuru myr wäxt är ej fallan inträffat, har dock allmogenhet i allmenhet icke varit wan att gripa till nödbröd, emedan de egit förråd icke räckt till Kronan bistätt med spannmåls-lån: de fattigare hafwa dock nödgatts inblanda Stamp eller Sunn Drank i sitt nödbröd; men aldrig bark eller andra ämnen. På Islands Moske är ringa tillgång, meralickwäl af Pen Mosken; men ingen öra nyttjas. Att på förhand wänja sig wid någon slags nödfalls föda, är alldeles oronligt.

Jäm för
nag. 31.

Magalens

Till de fattigas underhåll betalas årligen 16 Rappnar Såd från mantalet, som gör 63 Tunnor 23 Rappnar, hvilka, jämte inflytande Saköres Medel och Förväringar af Pastor i Kyrko Rådet till de mäkt behöfvan de anordnas.

En fin matordning nyttjar Pönden till frukost upvärm dälling eller mjölk med gröt, som blifvit ofver sedan förra aftonen: till middag och mellan mål fallt fisk och sur mjölk; till aftonmål gröt 3 gånger i veckan, samt dälling och smellan; vid frångarne arbete bestas en fibbunke till frukost eller dricka i stället för surmjölken. Så länge förvaronen räcka till, ätas de kokte med begärighet nästan hwart mål, både varma och kalla. Sunda gärne bestar man sig något bättre, såsom grynellert art soppa, med kött eller fläsk, m. m. Gryngröt alla högtids dagar.

En bakning och vanlig huskosts tillredande äro Lwinfolken skicklige och väl inkomne, sitt dricka tillreda de af Korn maltt; en och annan fattig brygger Enebars dricka, sett de få klart och utan fynnertig smak. Godt bröd och god dricka (när mjölk ej finnes) vill hvar och en besta sig.

Allmogen är i allmänhet icke yppigt; men dock i sitt tycke väl Klädd; (Y) Mankonet i en lång mörk Grå wallmar; Rapprock, med väst och byxor af samma tyg; vid högtidigare tillfälle Tröja med armar och korta skjorten samt byxor; af blått wallmar; väst af randigt hemväfvit ylle tyg, där i rött och gult är mäkt rådande, samt gul eller grön hemväfven ylle gjordel: ungdomen nyttjar långbyxor af grått wallmar. En väl Klädd Lwinna skall ha en Siden tygs bindmössa, de äldre och gifte af svart

4 Häruti skilja de sig märkligt från de närgränsande Lwinna beknarne, där ofver allt, afren bland dem som lewa af bark bröd, den största och ofmakligaste yppighet i Klädelsen är rådande. Wära boerne rikta ej mycket Handelsmannen. De äro mäkt Klädd i hemgjorde Kläder.

Anmärkn. af Med. Doct. J. G. Wegelius.

de yngre af Ljusröd eller orange färg, satthallen med en Silkesduk, Knuten i rofver öfver hufjan; ett bredt snets Stygke, Swanne Silkes halsdukar, färdiga Charlar med Silfver brifkor uti, såsom deras färdiga sylstrar eller en Silkes och en Cartun öfvan på den förra, Tröja med kortta skjörten, de förmodligen af svart Schalong, andre af svartt eller Blått hemväfvet ylle, Pjörtel af Blått, mera allmänt randigt, wid högtidligare tillfällen ähta rött hemväfvet ylle tyg, förkläde af Cartun. I hvardagslag nyttjas hemväfven randigt ylle Pjörtel, lifstygke och förkläde af dylikt tyg, samt en kort Tröja utan skjörten af hamp eller lin larft.

Klädebrägt

Bruksfolkets liknar Handtravarkares och mindre Borgerskapets i Ståterne. Masugns folket närmar sig mera till Allmogens i Arvris Kapsell, och denna liknar mera Nykarleby sockne Allmoges klädnad.

Mankonets forogt utmärkes med swarta pyxband, swart Halsduk och orakad hake; Kvinnekonet åter är alldeles swart klädt, och visar sin djupaste färg i dett yttre med swart mössa utan stygke, samt swarta kläder.

De bonings Rum, som i sednare tider blifwit upförde, äro öfverallt rymlige, ljuse, och uttränga efterhand, de äldre mörkare.

Hvar Lördags afton, Höstetiden oftare, i synnerhet hwar gång efter flutas Tröskning, Her Padning, hvaraf Kroppen renas och upfriskas.

De fläste åktenkapsingas emellan 15 och 20 åri ålder, och hållas i tillbörlig helgd. Churu af rullamt folket i allmänhet är, blif dock barnens skötsel och upfostran mycket wårdslosad. Öfverlämnade åt sin fria willja, sedan de kunna gå, löna de i en tunn skjorta, wintertiden i en ylle Kollt, hwar de behaga, hwar före de och blifwa hårdade och raske, till dess i yngel åren brännvins öfverflödiga bruk och där af under rusigt tillstånd ädragne förkylningar, gör dem

mera kraslige. I moraliskt affseende sträcker sig upfostran blott
 därhän, att de förståndar till någon Barna lärare, att lära sig innan
 och utan till sine Christendoms stycken, hvar vid blott minnet, men icke
 förståndet, sijnellättes.

Waggin är allmänt antagen, och förvättas för närvarande
 af Medicinæ Doctorn och Kapellanen i Årvaais Magister Jakob Nege-
 lius, Pastors Adjunkten Jonas Lager samt Cantorn Wergren.

Utom Frojan, som stundom wårtiden är gångse, särdeles vid
 sjukanten, kan doknen icke sägas vara disponerad för några risa
sjukdomar. Febrar af flere slag, mäst Flujs Febrar, borttrypka de äldre.
 De fläste af Barnen dö af Maghyra eller Alta. Såsom husqvarer nyttjas
 inwärt, hettlande saker: bränwin, hwit lök, stark peppar, Turkisk
 peppar, m. m.

Ekuru flere under inqvarterings tiderna blifwit besmitta-
 de af Venerisk sjukdom, hafwa de dock genast, efter Höga Wederbö-
 randes föranstaltande, blifwit afsende till Curhuset i Waja, så att
 sjukdomen icke fått utsprida sig. Med förakt och afsky anses all-
 mänt de besmittade, äfwen så de därför blott misstänkte.